

Bir Başka Üniversite Modeli: Medresetüzzehra

Prof. Dr. Ahmet Battal

Özet

Bediüzzaman Said Nursi yetiştiği coğrafyanın problemlerine yakından şahit olan ve çözüm yolları arayan bir İslam alimidir. Medrese eğitimi almasına rağmen klasik bir medrese öğrencisi olmayan Nursî, eğitimin amaç ve yöntem açısından içine düştüğü çıkmazları gördü ve çözüm olarak tek amaçlı çok amaçlı bir eğitim sistemi diyebileceğimiz Medresetüzzehra'yı önerdi. Bu çalışmada Medresetüzzehra projesinin amaç ve araçları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Medresetüzzehra, eğitim, medrese, akıl, vicdan, kalp

*Kur'an'ın her
asrın ihtiyacına
uygun bir
İlahî rehber
kitap olduğuna
inanmıştır.
Kur'an'dan
yola çıkarak bu
inanca uygun
çağdaş modeller
ve teoriler
geliştirmiştir.
Bunlardan
biri de eğitim
alanındadır.*

Modelin Sahibi: Bediüzzaman

Bediüzzaman Said Nursi Yukarı Mezopotamya'da kültürlerin kavşak noktasındaki Van Gölü'nün hemen altındaki bir köyde 1878'de doğdu. 1960'ta aynı bölgedeki Şanlıurfa'da vefat etti.

Hayatı boyunca Osmanlı İmparatorluğunun iki farklı dönemini (mutlak monarşi ve meşrutiyet dönemi) ve yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin üç dönemini (kuruluş yılları, Kemalist tek parti dönemi, demokratik cumhuriyet dönemi) yaşadı.

Çocukluk ve ilk gençlik yıllarında medrese ve Kur'an eğitimi aldı. Ancak klasik bir medrese öğrencisi olmadı. Eğitimin amaç ve yöntem açısından içine düştüğü çıkmazı gördü ve açmaya yöneldi.

Van'da medrese kurdu ve Kur'an ve dinî ilimler eğitimi verdi. Ancak okulu klasik bir medrese değildi. Yeni bir eğitim sistemi modeli geliştirdi ve devletin de desteğiyle geniş bir alanda uygulamaya koymak için gayret etti. Ancak Osmanlı döneminde savaş şartları sebebiyle buna muvaffak olamadı. Türkiye Cumhuriyeti döneminde de devletin medreseleri tasfiye etmesi ve sıkı bir seküler eğitim dayatması sebebiyle bu projesini hayata geçiremedi.

Bediüzzaman, bölgenin, Osmanlı ülkesinin ve genel olarak İslam dünyasının meseleleri hakkında sosyal teoriler geliştirdi. İman ve ahlak esaslarını izah ve takviye eden Risale-i Nur Külliyyatı adını verdiği eserler telif etti. Kur'ana ve Peygamberin sünnetine uygun düşünmeyi ve yaşamayı temel amaç edinmiş olan talebeler yetiştirdi ve bir ekol oluşturdu. Takipçileri eserlerini okumayı ve bilhassa özgün eğitim modeli konusundaki fikirlerini geliştirmeyi sürdürüyor.

Bediüzzaman'ın eğitim alanındaki teorisi:

Tek hedefli çok amaçlı eğitim

Bediüzzaman bir İslam alimi olarak elbette öncelikle Kur'an'dan ders almış ve etkilenmiştir. Kur'an'ın her asrın ihtiyacına uygun bir İlahî rehber kitap olduğuna inanmıştır. Kur'an'dan yola çıkarak bu inanca uygun çağdaş modeller ve teoriler geliştirmiştir. Bunlardan biri de eğitim alanındadır.

İnsan en basit sorulardan en karmaşık ve felsefi sorulara kadar her şeyi sorar ve cevabını bilmek ister. Eğitim bilme ihtiyacının giderilmesidir.

İnsan, varlığın biçimleri, farkları ve nasılları ile ilgili akıl oyunları oynamakla ve bulmaca çözmekle de mutlu olabilir. Ancak bunlar insanı tam olarak mutlu ve tatmin etmeye yetmez. Zira bilginin tek kaynağı ve tek muhatapı akıl değildir. İnsan sadece akıldan ibaret bir varlık değildir.

İnsan vicdan sahibidir ve vicdan varlığın amacını bulmakla tatmin olur. İnsan, "burada ne için varım, nereden geliyorum, nereye gideceğim" sorularını vicdanıyla cevaplandırır.

Ayrıca insan kalp sahibidir. Kalp severek anlar ve zevk alır. Sevdiğine bağlanır. Ayrılmak istemez. Sevdiklerinden ayıracak her şeye ise düşman

olur. Ölüm, ahirete inanmayan için sırrı çözülemeyen bir ayırıcıdır. Ebedi varlık olarak Allah'ı bulan ve ebedi yurt olarak ahirette cennete ve Allah'a ulaşacak olan için ise sevdiklerinden ayrılık geçicidir.

O halde eğitim ve bilimle elde edilecek bilimsel bilgi aklı tatmin etmekle yetinmemeli, vicdana ve kalbe de hitap etmelidir.

Akla, vicdana ve kalbe hitap eden üniversite:

Medresetüzzehra

Kainat bir kitaptır. Hiç bir kitap yazarı olmadan var olamaz. Kainat kitabını, yazarını ve yazarın amacını da görecektir şekilde okumak gerekir. Bilgi, "nasıl" yani "sebebi ve sonucu ne" sorusu kadar, "neden" yani "amacı ne" sorusunu da cevaplamalıdır. Aksi halde her öğrenci maddi sonuçlar için maddi sebepleri "gerekli" görmekle yetinmez "yeterli" de görmeye başlar ve esbap-perest (materyalist) olur.

O halde eğitim nedensel okuma ile yetinmemeli, amaçsal (gai) bir okumaya hizmet etmelidir. Bunun için ise birden çok araca ihtiyaç vardır.

Aklın nurunu biyoloji, astronomi gibi modern bilimlerden alır. Ancak sadece modern fenleri okumak kainat kitabını, yazarının amacını gösterecek biçimde okumaya hizmet etmez. Aksine maddede derinleşmek manada sığlaşmaya ve hatta manayı ve ruhu inkara sebep olur, mutsuzluk verir.

Vicdanın ziyası ise dinî ilimlerdir. Ancak sadece din ilimleri ile kainat kitabı doğru okunamaz, okumalar yüzeysel kalır. Dindarlık taassuba ve yozlaşmaya dönüşür.

O halde din ve fen ilimlerini barıştırmak ve birleştirmek gerekir. Bu ikisini aynı bakış açısıyla ve aynı amaç için okumak gerekir.

Bu nasıl mümkün olabilir?

Klasik medrese eğitiminde, bilimsel yaklaşım da modern bilimler de ihmal edilmiştir. Bu durum medreseyi "eski"de bırakmıştır. Bunun üzerine Osmanlıda medreseye alternatif "Batı tipi" okullar (mektepler ve darülfünunlar) kurulmuştur. Ancak bunlar da dinin adını değilse de hakikatini önemli ölçüde dışlamıştır. Bu sebeple bu kurumlar gerçekte seküler eğitim kurumları olarak doğmuştur. Yine bu sebeple de toplumda karşılık bulmamış ve doğru yönde gelişmemiştir.

Kalbi tatmin ve terbiye etme kurumları olan tekkeler de mektep ve medrese arasında yaşanan bu zıtlıktan ve bu ikilikten nasibini almış ve güç kaybetmiştir.

Aynı dönemde Batı'da "üniversite fikri" ve "bilim anlayışı" gelişmesini tamamlamış ve dünyayı kısmen etkisi altına almıştır. Ancak bilimin amacı konusunda Batı'ya hakim olan seküler bakış, bu "üniversite fikri"nin ve "bilim anlayışı"nın dünyaya yayılmasını engellemiştir. Zira akla ışık veren "bilimsel bilgi" kalbi ve vicdanı tatmin etmekte yetersiz kalmıştır. Bunlar ve diğer sebepler Batı'da "üniversite fikri"nin de sorgulanmasına yol açmıştır.

Kainat bir kitaptır. Hiç bir kitap yazarı olmadan var olamaz. Kainat kitabını, yazarını ve yazarın amacını da görecektir şekilde okumak gerekir. Bilgi, "nasıl" yani "sebebi ve sonucu ne" sorusu kadar, "neden" yani "amacı ne" sorusunu da cevaplamalıdır.

*Bediüzzaman'ın
teklifinin özeti
şudur: Mektep,
medrese ve
tekke üçlüsünü
birleştirmek
ve bu eğitim
kurumlarında fen
ve din ilimlerini
aynı amaç
doğrultusunda ve
birlikte öğretmek.*

Müslüman aydınlar İslam dünyasının eğitim sisteminde ve bilimsellikte içine girdiği çıkmazdan kurtulabilmesi için Batı'nın "üniversite fikri"nin model alınmasını savunmuşlardır. Bediüzzaman ise amacı yetersiz olan ve araçları da eksik olan Batı tipi üniversite fikrini ve eğitim modelini aynen almanın yanlış olacağını görmüş ve bu sebeple yeni ve karma-sentez bir "üniversite fikri" ve eğitim modeli geliştirmiştir. Bu sebeple o bir "ekol kurucu"dur.

Bediüzzaman'ın teklifinin özeti şudur: Mektep, medrese ve tekke üçlüsünü birleştirmek ve bu eğitim kurumlarında fen ve din ilimlerini aynı amaç doğrultusunda ve birlikte öğretmek.

Doğu'da ön planda olan kalp ile Batı'da ön planda olan akıllı birleştirmeyi ve böylece insanı yeniden amaç sahibi ve mutlu insan yapmayı hedeflemiştir. Bu sayede Doğu, akıl ve bilim ihtiyacını Batı'dan alarak gidermiş olacak ve Batı da kalbe ait "huzur" ihtiyacını doğudan alarak karşılayacaktır.

Pratik ifadesiyle Doğu'dan Batı'ya bilim için gidenler, sahip oldukları "dinî huzur"u da yanlarında götürerek Batı'ya verecekler, Batı'dan doğuya din ve mistizm için gidenler ise bilimsel yaklaşımı da götürerek Doğu'ya vereceklerdir. Böylece iki "taraf" da varlığını paylaşacak ve eksikliğini tamamlayacaktır. Böylece kanatlar birleşecek ve insan kemâlâta uçacaktır. Böylece dünya birleşecek ve uni-versus ya da uni-versalis olacaktır. Böylece üniversite de gerçek Ünik (bir ve biricik) olanı bulmaya hizmet edecektir.

Medresetüzzehranın eğitim materyali:

Risale-i Nur Külliyyatı

Risale-i Nur Külliyyatı bir Kur'an tefsiridir; ancak klasik tefsirlerden farklıdır. Bilim adamlarının nakil için başvuru kaynağı olarak kullandığı türden "sıralı tefsir" değildir. Modern bilimleri de okumuş bir alim olan Bediüzzaman bu eserlerde bilimsel bilgiyi hem Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu ispatlamak için ve hem de kainatın da Allah'ın bir eseri ve kitabı olduğunu göstermek için kullanmıştır.

Bu eserlerde İslam'ın siyasi ve sosyal konulardaki görüşleri de vardır. Ancak asıl özelliği materyalist ideolojinin bütün iddia ve isnatlarını tümüyle çürütmesidir. Bu özelliği sebebiyle, bu eserlere, uzun yıllar boyunca, materyalizmin yerel devamı durumundaki Kemalist rejim tarafından, içindeki siyasi bazı bölümler bahane edilerek yasaklı eser muamelesi yapılmıştır. Ancak bu baskılar bu eserlere ihtiyaç duyanların ona ulaşmalarını engellemediği gibi bu kitapları kendi eseri gibi sahiplenen okuyucuların dünyanın çeşitli dillerine tercüme de ederek yaymalarını da engelleyememiştir.

Risale-i Nurlar, Bediüzzaman'ın planladığı Medresetüzzehra'nın eğitim materyalinin ana hatlarını da içermektedir. Bilhassa bilimsel bilginin insanın "insanlığına" ve insanın "kulluğuna" hizmet edebilmesi için bilgiye hangi bakış açısıyla yaklaşılması gerektiği örneklerle anlatılmıştır. Bu eğitim materyalleri, Risale okuyucuları tarafından yeni eserlerle sürekli geliştirilmekte ve güncellenmektedir.

Eğitim materyallerinin temel özellikleri şunlardır:

-Dünyanın üç yüzü vardır: Birinci yüzü, dünyayı asıl ve tek varlık zanneden materyalistlerin (ehl-i dünyanın) eğlence ve zevk aracı olmasıdır. Bu yüzü kötüdür. İkinci yüzü Allah'ın isim ve sıfatları ile tanınmasına yarar. Bu yüzü ilimle okunur ve insanı Allah'a ulaştırır. Üçüncü yüzü de ahiretin tarlası olmasıdır. Burada kim ne ekerse ahirette onu biçer.

-İnsan bu dünyada bir misafirdir. Misafir yolunu ve hedefini düşünmeli ve dünya misafirhanesine "bağlanmamalıdır." Allah'a ve ahirete inanan bir mü'min için dünya bütün süsüne rağmen ahirete nisbeten bir zindan hükmündedir.

-Dünyayı okumak Yaratıcısını anlamak için olursa doğru okumaktır. Bilim bu amaçla okumaya hizmet ederse amaca ulaştırmış olur.

-Yaratılanı hakkıyla bilmenin sonucu Yaratıcıyı da hakkıyla bilmektir.

-Yaratıcıyı hakkıyla bilmenin sonucu ise O'na aşık ve hayran olmaktır. Aşık ve hayran olmanın sonucu ise O'na tapmak ve O'nun huzurunda secdeye kapanmaktır.

Bediüzzaman'ın eğitim ortamı teklifi: Medresetüzzehra

Bilimin dinle birleştirildiği eğitim ortamına Bediüzzaman Medresetüzzehra adını vermektedir. Bu isim Mısır'daki meşhur İslam üniversitesi olan Medresetül Ezher'den kinayedir. Arapçada ezher erkek, zehra ise dişidir ve doğurgandır.

Dolayısıyla Medresetüzzehra doğurgandır, çoğalıcıdır, çoğaltıcıdır.

Her şeyden önce Medresetüzzehra çok şubelidir, çok dilli ve çok kültür-lüdür. Önce Ortadođu'yu uyandırıp yeniden dünyanın merkezi haline getirmeyi hedefler. Sonra da tüm dünyayı kuşatması ve "Bir olan"ın etrafında "bir"leştirilmesi beklenir.

Ayrıca Medresetüzzehra "çok yöntemli"dir, hem örgün ve hem de yaygın eğitim verir.

Medresetüzzehra "çok faydalı"dır.

Medresetüzzehra insana bilgi ve eğitim verir. İhtisas ve diploma verir. Terbiye, huzur ve mutluluk verir.

Medresetüzzehra sosyal hayata özgürlük ve demokrasi dersi verir. Zira Allah'a imanın bir özelliği ve sonucu olan gerçek özgürlük insanı nefsinin, toplumun ve devletin esaretinden kurtarır. İnsanı ihlaslı insan yapar. Demokrasi de her tür toplumsal yapıyı birbiriyle doğru ilişkiler kurabilen gö-nüllü örgütsel yapılara dönüştürür.

Bediüzzaman, Medresetüzzehra'nın kendisini değilse de prototipini hayata geçirmiştir. Risale-i Nurların el kitabı olarak okunduğu ve risale şerhi durumundaki gazete, dergi, kitap ve diğer yayınların ise ana başvuru kaynağı olarak bulunduğu sivil ve gönüllüğe dayalı mekanlar ihdas etmiştir. Medrese-i Nuriye denilen bu mekanlar Medresetüzzehra'nın çekirdeği hükmündedir.

*-Dünyayı okumak
Yaratıcısını
anlamak için
olursa doğru
okumaktır.
Bilim bu amaçla
okumaya hizmet
ederse amaca
ulaştırmış olur.
-Yaratılanı
hakkıyla bilmenin
sonucu Yaratıcıyı
da hakkıyla
bilmektir.*